

DE VROLIJKE FEMINIST

Floris van den Berg

De vrolijke feminist

Een ecofeministische filosofie

Houtekiet
Antwerpen / Utrecht

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (sxQ®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier FEEO chloor- en zwavelvrij gebleekt.

© Floris van den Berg, Houtekiet 2017
Houtekiet, Katwilgweg 2, B-2050 Antwerpen
www.houtekiet.be
info@houtekiet.be

ISBN 978 90 8924 218 1
e-ISBN 978 90 8924 263 1
D 2017 4765 10
NUR 730

Omslag Joris Thys
Foto auteur © Shody Careman
Opmaak www.intertext.be

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission of the publisher.

Voor Annemarieke

Discrimination against and control of the freedom of females are practiced, to a greater or lesser extent, by virtually all cultures, past and present, but especially by religious ones and those that look to the past – to ancient texts or revered traditions – for guidelines or rules about how to live in the contemporary world. Susan Moller Okin

Inhoud

I Een raamwerk van feminisme

1	Voorwoord
<i>Wij zijn allemaal radicale feministen</i>	13
2	Inleiding
<i>Van liberaal feminisme naar ecofeminisme</i>	19
3	Op naar de top van vrijheid en gelijkheid
<i>Filosofie van feminisme en ecofeminisme</i>	31
4	Herstory
<i>Een historisch perspectief op misogynie en feminisme</i>	49
5	Ben ik een feminist?
<i>Test jezelf</i>	61
6	Geen woorden maar daden
<i>De vergeten strijd voor de vanzelfsprekendheid van vrouwenkiesrecht</i>	65
7	De essentie van de vrouw bestaat niet
<i>Maar vrouwen zijn wel gemiddeld minder gewelddadig</i>	71
8	Het man-of-vrouwspel	77

II Feminismparade

9	Het belang van autonomie
<i>Over het existentieel feminisme van Simone de Beauvoir</i> | 81 |
|---|---|----|

10	De blinde vlekken van het feminisme van Anja Meulenbelt	87
11	Tegen gesegregeerde toiletten <i>Doorgeslagen feminisme of feministische utopie?</i>	95
12	De wurggreep van het neoliberale paradigma <i>Een bevrijdend feministisch perspectief</i>	97
13	Kritiek op het van de rede losgezongen feminisme <i>Maarten 't Hart over feminisme</i>	103
14	Bang voor bloot <i>Een feministische filosofie van de naaktheid</i>	109
15	Multiculturalisme is slecht voor vrouwen <i>Het tragische ongelijk van Martha Nussbaum</i>	123
16	Islamitische vrouwenhaat	145
17	Het paard van Mekka <i>Vrouwen in de tang tussen multiculturalisme en islamisme</i>	155
18	De onderdrukking en zelfonderdrukking van moslims	165
19	Vrijheid, gelijkheid en solidariteit <i>Feministische pleidooien uit de islamitische theocratie Iran</i>	179
20	Inkijk in het multiculturele drama <i>Falend onderwijs, falende opvoeding, falend feminisme</i>	191
21	Incest en misogynie in Nederland	199
22	De achterlijkheid van de eer	205
23	Feministische furie <i>Over de positie van de vrouw in de islam</i>	215
24	Diversiteit in onderdrukking <i>Caleidoscopische misogynie in de islamitische wereld</i>	221
25	De tweede sekse in de zandbak van Allah	229

26	Vrouwenemancipatie als het kwaad <i>Over de gruwelijke morele mislukking van Pakistan en het terreurbewind van mannen</i>	235
27	Het juk van het misogyne confucianisme <i>Moeizame vrouwenemancipatie in China</i>	241
28	<i>Leave no woman behind</i> Het woedende feminisme van Assita Kanko	249
29	Geen respect voor religie <i>Waarom feminisme atheïstisch moet zijn</i>	261
30	Het drama van de prostitutie	269
31	Het raadsel van de pornografie <i>Liberale paradox of contradictie?</i>	279
32	Feminisme en veganisme <i>Het ecofeminisme van Carol Adams</i>	291
33	Inspiratie van Green Evelien <i>Ecofeminisme in de praktijk</i>	299
34	Gamergate en cyberfeminisme	305
35	Durf te zeggen dat je feminist bent!	311
36	Conclusies: DIY feminisme	319
	Bibliografie	323
	Noten	331
	Dankwoord	355
	Het laatste woord	357

2

Inleiding

Van liberaal feminisme naar ecofeminisme

My goal in life is to change the entire social and economic structure of Western civilization, to make it a feminist world.

Marilyn French

Vrouwenemancipatie is vooral een mannenkwestie. Dit manifest is een pleidooi voor feminisering van de samenleving, voor feminisering van mannen. Een pleidooi voor vrijheid van vrouwen en voor de vrijheid van mannen om hun vrouwelijke kant te kunnen tonen en ontplooiën.

Wereldwijd wordt vrouwen onnodig leed aangedaan en worden vrouwen uitgebuit, onderdrukt en gefnuikt in hun ontwikkeling. Het opkomen voor vrouwen in schrijnende posities waarin overduidelijk is dat ze slachtoffer zijn, dat is de primaire focus van dit boek. Ik noem dat groot feminisme. *Groot feminisme* gebruikt ook grote woorden en doet grote claims. Groot feminisme is universeel: het onderdrukken van vrouwen is altijd en overal slecht, onafhankelijk van de culturele, historische of religieuze context. Zo is er nimmer een excuus voor verkrachting of voor gedwongen huwelijken (een gedwongen huwelijk is sociaal gesanctioneerde verkrachting).

Klein feminisme is het feminisme van na de tweede feministische golf. Dat is het feminisme in een samenleving die juridisch en sociaal al voor een groot deel feministisch is. Klein feminisme gaat over het

glazen plafond, de loonkloof, over het percentage vrouwen aan de top, over de verdeling van de taken in gezinnen, over de (mis)representatie van vrouwen in de media, over alledaags seksisme. Dat zijn allemaal belangrijke onderwerpen maar ze zijn niet de focus van dit boek.

In Nederland zijn er ook nog onderwerpen uit het groot feminisme aan de orde: geweld tegen vrouwen, uithuwelijking, besnijdenis (tijdens de vakantie), vrouwenhandel, gedwongen prostitutie, misogynie in de islam en het achterblijvend feminisme onder moslims. Als er feministen zijn die geen oog hebben voor het groot feminisme, dan is er sprake van falend feminisme. Dit boek is een poging om feminisme een krachtige impuls te geven.

Definities van feminisme

Er is veel onduidelijkheid over wat feminisme is en wat het begrip inhoudt. Feminisme is, volgens de Van Dale:

1. het streven naar een gelijkwaardige behandeling van vrouwen ten opzichte van mannen, met name op het maatschappelijke, economische en juridische vlak, en naar doorbreking van de traditionele rolpatronen;
2. de groep mensen die zich voor dit streven sterk maakt.

Een feminist is een 'voorstander van het feminisme'. Feminiseren is 'vrouwvriendelijk worden' of 'vrouwvriendelijk maken'. Feminisering dient onderscheiden te worden van feminisatie of vervrouwelijking: 'het gaan overheersen van het vrouwelijke karakter of het vrouwelijke element.'

Filosoof Susan Moller Okin definieert feminisme als volgt: '[...] *the belief that women should be recognized as having human dignity equal to that of man, and that they should have the opportunity to live as fulfilling and as freely as men can.*'¹⁰ De notie 'human dignity' is helaas een vage notie. Het tweede deel van de definitie dat gaat over ontplooiingsmogelijkheden spreekt me meer aan. Okin merkt op dat de ontplooiingsmogelijkheden van vrouwen gelijk zouden moeten zijn aan die van mannen. Dat lijkt mij niet precies genoeg gedefinieerd. Het lijkt mij niet dat feministen dezelfde vrijheid voor vrouwen willen in samenlevingen die weinig vrijheid kennen, zoals

in Afghanistan, Pakistan, Egypte of Saoedi-Arabië. In die landen hebben vrouwen minder rechten en ontplooiingsmogelijkheden dan mannen, maar mannen zijn ook gekluisterd en beperkt door autoritaire religieus geïnspireerde waanideeën die de vrijheid beknotten, zoals de vrijheid om openlijk atheïst of homoseksueel te zijn. Okin stelt: *'[...] most cultures have as one of their principal aims the control of women by man.'*¹¹

In deze definities van feminisme staat niks over het haten van mannen (misandrie), tuinbroeken, korte kapsels en militante acties. Feminisme is een positief woord. Feminist is een label om trots op te zijn, net zoals liberaal, atheïst, humanist of veganist.

Feminist Caitlin Moran trekt fel van leer tegen vrouwen die niks van feminisme moeten hebben:

*We need to reclaim the word 'feminism'. We need the word 'feminism' back real bad. When statistics come in saying that only 29% of American women would describe themselves as feminist – and only 42% of British women – I used to think. What do you think feminism is, ladies? What part of 'liberation for women' is not for you? Is it freedom to vote? The right not to be owned by the man you marry? The campaign for equal pay? 'Vogue' by Madonna? Jeans? Did all that good shit get on your nerves? Or were you just drunk at the time of the survey?*¹²

In zijn cultuurgeschiedenis van de 20ste eeuw *De verdwijnende hemel* (2000) maakt historicus H.W. von der Dunk een taxonomie van feminisme, of, zoals hij het noemt, de vrouwenbeweging, in drie richtingen:

1. de pragmatisch-moderate stroming;
2. de radicaal-politieke stroming;
3. de stroming die zich richtte op de ontplooiing van de vrouwelijke seksualiteit.

De pragmatisch-moderate stroming richtte zich op wijzigingen binnen het bestaande paradigma en 'streed voor meer erkenning van de typisch vrouwelijke eigenschappen en taken'.¹³ Vrouwen moesten beter behandeld worden en meer rechten en onderwijs krijgen, maar

de vrouwen moesten wel thuisblijven en voor de kinderen zorgen. De radicaal-politieke stroming botste niet alleen met de gevestigde orde, maar ook met de gematigde feministen. De radicale feministen wilden het systeem veranderen om vrouwen niet alleen politiek, maar ook sociaal gelijkwaardig aan de man te maken. Simone de Beauvoir is een voorbeeld van deze stroming. Tot slot is er de derde stroming die zich richt op de seksualiteit. Deze stroming kwam vooral tot bloei in de jaren 60 en 70 van de 20ste eeuw, in de Flower Power-periode waarin vrouwen seksueel aan hun trekken leerden komen – wat ook een attitudeverandering van mannen jegens seksualiteit vereiste.

Misogyne filosofie

Als filosofen al over vrouwen schreven, wat slechts zelden voorkwam, dan gaven zij dikwijls blijk van misogynie. Hierbij een voorbeeld.

Filosoof en vrouwenhater Arthur Schopenhauer schreef:

Alleen al de aanblik van het vrouwelijk lichaam leert ons dat de vrouw niet geschikt is voor zware geestelijke of lichamelijke arbeid. De schuld van het leven betaalt zij niet af door daden, maar door lijden: door de weeën bij de geboorte, de zorg voor de kinderen en de onderworpenheid aan de man, voor wie zij een geduldige en opgewekte levensgezellin behoort te zijn. Zwaar lijden, grote vreugde en krachtsvertoon zijn haar niet beschoren; haar leven moet stiller, onbetekenender en kalmer verlopen dan dat van een man, zonder dat zij daarom wezenlijk gelukkiger of ongelukkiger is.

Dat vrouwen zo geschikt zijn om ons in onze vroegste jeugd te verzorgen en op te voeden, komt omdat zij zelf kinderlijk en dom en kortzichtig zijn, in één woord hun leven lang grote kinderen zijn – een soort tussenstadium tussen kind en de man, die de eigenlijke mens is.

Zo blijven vrouwen hun leven lang kind, ze zien altijd alleen maar het meest voor de hand liggende, ze interesseren zich alleen voor dit ogenblik, verwarren schijn met werkelijkheid en verkiezen kleinigheden boven de belangrijke aangelegenheden. [...] zij is eigenlijk geestelijk bijziende.

De Verlichting heeft, bij een aantal filosofen althans, postgevat. De Britse filosoof A.C. Grayling is een feminist en betoogt dat: *'One way to make the world a considerable better place would be to get really serious about the place of women in almost all societies.'*¹⁴ Feminisme en vrouwenemancipatie als middel om tot een betere wereld te komen. Een prachtig streven en zelden zo expliciet genoemd. *'The twin keys are education and participation in the public sphere made possible by fully applied sex equality laws.'*¹⁵ Daar moeten we met zijn allen naar streven om dat mondiaal voor elkaar te krijgen, zodat alle vrouwen de vrijheden hebben die veel vrouwen in de vrije wereld hebben. Grayling betoogt verder: *'If "First World" women who have the means and the knowledge to help their sisters in these disadvantaged circumstances would strain every sinew to do so, the prospect is not just for the women themselves but for the world as a whole would be transformed. The feminist challenge should surely place this struggle at its centre.'*¹⁶ Wat mij verbaast is dat Grayling specifiek vrouwen aanspreekt: waarom zouden speciaal vrouwen zich om vrouwen in de derde wereld moeten bekommeren? Grayling lijkt uit te gaan van het idee dat feminisme vooral een vrouwenaangelegenheid is. Vrouwen komen op voor vrouwen, homo's voor homo's, zwarten voor zwarten, arbeiders voor arbeiders, et cetera. Echter, vanuit liberaal perspectief gaat het erom of jij in een positie bent om je in te zetten voor het verbeteren van de vrijheid van anderen. En in de vrije westerse wereld zijn we dat (bijna) allemaal.

Openlijke misogynie

Openlijke misogynie komt ook vandaag de dag nog voor. Zo betoogde de islamitische Turkse president/dictator Erdogan dat mannen en vrouwen niet gelijk zijn en dat vrouwen prioriteit moeten geven aan het moederschap: 'Ons geloof (de islam) heeft een rol toebedeeld aan vrouwen (in de maatschappij): het moederschap.' Nieuwswebsite Nu.nl vermeldt: 'Volgens de president zullen feministen dit niet begrijpen, "omdat zij het concept van moederschap niet accepteren. [...] Je kunt vrouwen niet al het werk laten doen dat mannen doen, zoals in communistische regimes. Een vrouw een schep geven en haar laten werken? Dat gaat niet. Dat is in strijd met haar delicate postuur.'" Het is in ieder geval bemoedigend dat Erdogans ideeën over de positie

van de vrouw omstreden zijn in Turkije. Zijn stelling dat vrouwen minstens drie kinderen moeten krijgen, leidde tot felle discussies, net als zijn voorstellen om het recht op abortus te beperken.¹⁷

De islam is een misogyne traditie maar misschien is de aandacht voor islamitische culturen in dit boek onevenredig. Het gaat mij immers om elke vorm van onderdrukking van vrouwen, waar ter wereld dan ook. Zo wijst journalist Rob Vreeken erop dat 'Latijns-Amerika met zijn machocultuur voor vrouwen een van de gewelddadigste continenten is. Volgens Amnesty International worden jaarlijks in het kleine Guatemala minstens zeshonderd vrouwen vermoord, vaak op gruwelijke wijze, en een veelvoud daarvan verkracht, mishandeld of verminkt.'¹⁸

Stupide mannenwereld

Ik heb net 11.32 minuten van mijn leven verspild door te kijken naar *Quad crash compilation*. Ik houd helemaal niet van quads en ik zal er nooit op één rijden. Ik keek ernaar omdat er met het populairder worden van deze speeltjes steeds meer ongelukken gebeuren, ook met dodelijke afloop. Wat opvalt in deze compilatie van een stuk of dertig *fails*, waarvan de meeste zonder lichamelijk letsel, is dat het allemaal mannen zijn. De meesten tussen de 18 en de 45, schat ik. Geen enkele vrouw. Wanneer je op dumpert gaat kijken (en als je op dumpert gaat kijken is dat een teken van serieus uitstelgedrag of verveling – of allebei) en je kijkt naar al die *fails* en *crashes* dan wordt duidelijk dat het overgrote deel van de stommiteiten gedaan wordt door (jonge) mannen. In een feminienere wereld zou er niet gestunt en gecrost worden met grotejongensspeelgoed met een motor erin. Mannen maken herrie met machines en mannen zijn geobsedeerd door techniek en passen dat dan toe op een manier die gevaarlijk is voor henzelf en omstanders. Een feminienere wereld is een rustigere, stillere wereld, met minder onnodige ongelukken.

Het zijn mannen die vissen, jagen, stunten, crossen, ze gaan naar schietverenigingen, vechtwedstrijden en hebben die vermaledijde bladblazers. Er zijn uitzonderingen, er zullen ook vrouwen zijn die zulke dingen doen. Er zijn mannen die geen van alle genoemde dingen doen en er niet van houden (zoals ik), maar er is een grote mate van correlatie tussen geslacht en deze activiteiten. Je zou kunnen

zeggen dat het een vorm van emancipatie is wanneer vrouwen deze activiteiten ook ondernemen. Maar het is niet het soort van emancipatie dat ik voor ogen heb. Emancipatie op zichzelf is niet altijd goed. Het moet gaan om een vorm van goede emancipatie. Emancipatie die leidt tot minder leed en meer geluk. Emancipatie zonder overlast en zonder schade.

Feminisme in de Gents-Leidse School

Feminisme maakt deel uit van de Gents-Leidse School.¹⁹ De Gents-Leidse school is een stroming in de moderne filosofie met sterke bases in Gent en Leiden die zich nadrukkelijk plaatst in het project van de Verlichting en streeft naar waarheid en het goede, zonder dogma's. Ik geef enkele voorbeelden. Dirk Verhofstadt publiceerde het boek *De derde feministische golf* waarin hij zes westerse vrouwen met een islamitische achtergrond interviewde over hun visie op feminisme in relatie tot de islam. Ayaan Hirsi Ali combineert feminisme met kritiek op de islam. Griet Vandermassen maakt in haar studie *Darwin voor dames* duidelijk dat feminisme niet conflicteert met darwinisme, en dat wetenschappelijke kennis niet door ideologische opvattingen verbogen mag worden, waarmee zij kritiek levert op postmoderne feministen die menen dat wetenschap an sich mannelijk is. Etienne Vermeersch bekommert zich om ongebreidelde bevolkingsgroei en het belang van vrouwenemancipatie om dat tegen te gaan. Vermeersch houdt zich ook bezig met de hoofddoekproblematiek op scholen, net zoals Paul Cliteur. Machteld Zee bekritiseert sharierechtbanken in Engeland die de positie van vrouwen niet ten goede komen. *De vrolijke feminist* staat in deze traditie.

Over de methode

Dit boek is een studie in toegepaste ethiek op morele vraagstukken waarbij vrouwen het slachtoffer zijn. Ik behandel hoe vrouwen in verschillende samenlevingen onderdrukt en achtergesteld worden. Ik bestudeer hoe de positie van vrouwen in een aantal religies is, waarbij de islam de meeste aandacht krijgt. Ik focus op enkele vraagstukken: seksuele vrijheid voor vrouwen, prostitutie en geweld tegen

vrouwen. Ik wil laten zien hoeveel onnodig leed er in de wereld is en hoe onverschillig het overgrote deel van de mensen daarover is. Ik wil mensen aanzetten om de positie van vrouwen wereldwijd – dichtbij en veraf – te verbeteren. Ik wil mannen bevrijden van het juk van mannelijkheid die hen fnuikt in de volle ontplooiing van hun persoonlijkheid. Een belangrijke rode draad in dit boek is de integraal ethische benadering. In dit boek focus ik weliswaar op vrouwen, maar ethiek gaat over alle slachtoffers. Het is inconsistent en inconsequent om voor één categorie slachtoffers op te komen, en niet voor andere slachtoffers. Het is belangrijk om voor alle slachtoffers op te komen: alle wezens die kunnen voelen. Het zal voor velen, inclusief veel feministen, als een verrassing komen dat feminisme zonder veganisme een moreel falen is. Ecofeminisme legt een link tussen feminisme en duurzaamheid door te onderkennen dat het patriarchaat niet alleen de oorzaak is van vrouwenonderdrukking maar ook van de uitbuiting en verwoesting van de natuur en dieren. Een feminiere wereld is niet alleen een betere wereld voor vrouwen, maar ook duurzamer en diervriendelijker.

In dit boek pas ik een essayistische methode toe. Het boek bestaat uit essays die vaak een auteur, een boek of een thema als uitgangspunt hebben. Ik bespreek filosofische, antropologische, sociologische, literaire en historische boeken vanuit liberaal ecofeministisch en ecohumanistisch perspectief, dat wil zeggen dat ik op zoek ben naar vrouwelijke slachtoffers. De essayistische methode om het werk van een groot aantal auteurs te bespreken koppel ik aan een analytisch perspectief door expliciet te streven naar:

1. het zoeken naar inconsistenties;
2. consistentie en coherentie;
3. morele blinde vlekken vanuit het slachtofferperspectief;
4. een integrale visie van ecofeminisme en ecohumanisme.

De pijnlijke conclusie is dat tal van auteurs inconsistent en inconsequent zijn in hun ethische opvattingen over feminisme.

Feminismparade

Dit boek is een ethisch onderzoek naar vrouwen als slachtoffers. Ik probeer te achterhalen onder welke omstandigheden, systemen en door welke ideologieën vrouwen worden gehaat, onderdrukt, verkracht, gefolterd, gediscrimineerd en vermoord. Ik probeer een integrale feministische ethiek te ontwerpen die uitkomt bij het ecofeminisme en, een nog omvattender ideologie, ecohumanisme. Ecofeminisme meent dat het doorbreken van mannelijke dominantie en onderdrukking, en mannelijke (on)deugden als competitie, geldingsdrang, agressie en geweld, niet alleen vrouwen, maar ook mannen en niet-menselijke dieren ten goede zal komen. Ecofeminisme koppelt de onderdrukking van vrouwen aan de onderdrukking van niet-menselijke dieren. Ecofeministen zijn daarom veganist, zie hierover onder anderen Carol Adams. Ecohumanisme²⁰ is een alomvattende rationele universumbeschouwing met als morele kernwaarden de vrijheid van het individu en het streven naar rationaliteit en consistentie. Ecohumanisme is niet alleen feministisch en veganistisch, maar ook nog eens atheïstisch. Zie voor een uitgebreide uiteenzetting van ecohumanisme mijn boek *Beter weten. Filosofie van het ecohumanisme*.

In het deel 'Feminismparade' bespreek ik werken van auteurs over ofwel feminisme ofwel over vrouwen (de auteur hoeft niet noodzakelijk feminist te zijn). Ik bepleit in dit boek ecofeminisme. Het overgrote deel van de door mij besproken auteurs zijn feministen, geen ecofeministen. Het kan zijn dat feministen ervoor kiezen om de zaken gescheiden houden en zich niet uitspreken over andere morele zaken, maar dikwijls hebben zij een morele blinde vlek. Deze feministen staan op de barricaden voor bevrijding van vrouwen, maar helpen tegelijkertijd mee aan de onderdrukking van niet-menselijke dieren zolang zij geen veganist zijn! Een centrale stelling van dit boek is dan ook dat feminisme zonder veganisme inconsistent is. Feminisme zonder veganisme is als spreken over mensenrechten maar tegelijkertijd slavenhouder zijn. Dit laatste lijkt absurd, maar dat is precies wat Thomas Jefferson deed. Mijn hoop is dat alle lezers leren beseffen dat zij feminist zijn en de noodzaak en morele plicht van veganisme als consistent onderdeel van (eco)feminisme inzien. Ik hoop dat na publicatie van dit boek mensen de schellen van de ogen zullen vallen en de wereld van de ene op de andere dag tot morele inkeer komt dat onderdrukking, waar dan ook, van wie dan ook, altijd verkeerd is. Daarom dus: feminisme én veganisme.

Een andere vorm van inconsistentie is wanneer feminisme niet atheïstisch is. In theorie is een niet-atheïstische vorm van feminisme mogelijk. Immers, feminisme gaat over de erkenning van de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen én over het erkennen van gelijke rechten van vrouwen en mannen. Er zijn twee redenen waarom het beter is wanneer atheïsme onderdeel is van feminisme. Ten eerste: als feminisme een beredeneerde filosofie is, dan volgt atheïsme noodzakelijk. Filosoferen leidt tot atheïsme. Er zijn geen goede argumenten voor het bestaan van welke god of bovennatuurlijke entiteit dan ook. Er zijn gelovigen die zich feminist noemen, maar dat is alleen mogelijk door ofwel de definitie van feminisme te veranderen (zodat het dragen van een boerka opeens een daad van feminisme wordt) ofwel door de definitie van god en religie zo vaag te maken dat er geen enkele betekenis aan gegeven kan worden. Feminisme begint met atheïsme; atheïsme omhelst het feminisme. Atheïsme en afvalligheid zijn noodzakelijk voor een feministische wereld.

Checklist ecofeminisme

Het is verhelderend om bij het lezen van de feminismparade – en van literatuur in het algemeen – te letten op de volgende punten:

- Wordt de vrijheid van *alle* vrouwen erkend?
- Is de auteur atheïst?
- Is de auteur van mening dat religie een positieve dan wel negatieve rol speelt voor feminisme?
- Wat wordt er gezegd over niet-menselijke dieren?
- Is de auteur veganist of juist een carnist (vleeseter)?
- Maakt het feminisme deel uit van andere emancipatiebewegingen, zoals voor homoseksuelen?
- Welke mogelijke oplossingen worden er aangedragen?
- Hoe staat de auteur tegenover paternalisme jegens vrouwen en kinderen?

- Is hier sprake van *falend feminisme*? Dat wil zeggen wordt er onder het mom van feminisme de onderdrukking van vrouwen goedgepraat?
- Streeft de auteur naar *zo groot mogelijke* ontwikkelings- en ontplooiingsmogelijkheden voor *alle* vrouwen?
- Check het rationaliteitsaxioma: Is de auteur rationeel consistent (en dus atheïstisch)?
- Check het lijdenaxioma: Streeft de auteur naar het vermijden van onnodig leed?

Ik sluit mij aan bij de uitspraak van Marilyn French: *My goal in life is to change the entire social and economic structure of Western civilization, to make it a feminist world.* Laten wij streven naar een feministische én veganistische wereld.